

میلاد امام صادق به مبلغان

عبدالکریم پاک نیا

بکوشند و اطلاعات علمی، مذهبی و عمومی خود را به روز کنند. امام صادق علیه السلام همواره می فرمود: «أَسْنَتْ أَحِبُّ أَنْ أَرَى الشَّابَّ مِنْكُمْ إِلَّا غَادِيًا فِي خَائِنٍ إِمَّا عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا؛ دوست ندارم جوانی از شما (شیعیانم) را بینم، مگر در دو حالت: یا عالم یا متعلم و دانش اندوز»

در عصر ما که عصر ارتباطات نام گرفته است، یک مبلغ، گذشته از علم دین و معارف اسلامی، باید از علوم عمومی معاصر نیز مطلع بوده و بتواند

ماه ربیع المولود یاد آور مناستهای ارزشمند و ماندگاری در تاریخ شیعه؛ از جمله، ولادت حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و میلاد امام صادق علیه السلام می باشد که برای مبلغان اسلامی، فرصتی طلائی برای رساندن پیام اسلام و مکتب تشیع به اقاصا نقاط عالم است.

به مناسبت میلاد ششمین پیشوای معصوم علیه السلام، برخی از مهم ترین درسهای آن امام همام را به مبلغان گرامی تقدیم می داریم:

تقویت و ارتقاء بنیه علمی

شایسته است که مبلغان گرامی، همواره در تقویت علم و دانش خود

۱. بحار الأنوار، علامه محمد باقر مجلسی،

مؤسسه الوفا، ج ۱، ص ۱۷۰.

سامان نمی‌رسد و میزان خطاها و اشتباهات به مراتب فزونی خواهد یافت. از اینرو امام صادق علیه السلام به مفضل می‌فرماید: «الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللُّوَابِسُ»^۲ کسی که زمان خود را بشناسد آماج اشتباهات قرار نمی‌گیرد.»

مبلغ هرگز نمی‌تواند خارج از زمانه خود زندگی کند؛ حتی امور شخصی و خانوادگی او نیز تحت تأثیر تحولات معاصر است. امام صادق علیه السلام نه تنها در تبلیغ دین، بلکه در زندگی شخصی نیز به مقتضیات روز توجه می‌کرد و در مقابل کسانی که انتظار داشتند آن حضرت مانند

زمانهای قبل زندگی کند چنین پاسخ می‌داد: «رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله در زمانی زندگی می‌کرد که عموم مردم از نظر اقتصادی در مضیقه بودند و پیامبر صلی الله علیه و آله خود را با آنان در زندگی ساده و فقیرانه هماهنگ می‌کرد؛ اما اگر روزگاری، وضع معیشتی مردم

پاسخگوی نیاز عموم مخاطبان باشد و گرنه با اقبال آنان؛ به ویژه جوانان روبرو نخواهد شد.

رسول گرامی اسلام با همه عظمت علمی خود مورد این خطاب خداوندی قرار گرفت که: «قُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا»^۱ «ای رسول ما! بگو: «پروردگارا علم مرا افزون کن!»

هر روز، نیاز به یادگیری داریم و باید برای پیشبرد کار تبلیغ، همواره در ارتقاء سطح معلومات خویش، مانند اقشار علمی دیگر، کوشا باشیم. همانگونه که مثلا پزشکان هرگز از اطلاعات جدید علم پزشکی بی‌نیاز نیستند.

شناخت زمان

شناخت زمان و موقعیت، از دیگر ابزار لازم در امر تبلیغ است که بدون آن، توفیقی حاصل نخواهد شد. شیوه‌ها، طرحها و فعالیتهای یک مبلغ باید به روز باشد تا بتواند در مخاطب تأثیر بهتری بگذارد. بدون شناخت زمان و موقعیت، هرگز امر تبلیغ، به

۲. الکافی، محمد بن یعقوب کلینی، دارالکتب

الاسلامیة، ج ۱، ص ۲۶.

۱. طه/ ۱۱۴.

اما امام با بینش خاص خود به او پاسخ منفی داده و فرمود: «مَا أَنْتَ مِنْ رِجَالِي وَلَا الزَّمَانُ زَمَانِي؛ تو از یاران من نیستی و زمان هم برای [قیام] من مناسب نیست.»^۲

مبلغ موفق، کسی است که از حرکات، سکانات، گفتار و رفتار افراد، اغراض آنان را تشخیص می‌دهد و تصمیم مقتضی را می‌گیرد. او به تجربه دریافته است که نیت همه افراد قربة الی الله نیست؛ و البته در برخورد با مسائل و افراد، صبر و مدارا و تدبیر را پیشه خود می‌سازد.

آشنایی با شرایط خاص فرهنگی
معمولا در هر منطقه، باورهای نادرست و فرقه‌های انحرافی یافت می‌شود که مانعی برای مبلغان به حساب می‌آید.

مبلغ اسلامی، برای تبلیغ بهتر، لازم است با این موارد در منطقه تبلیغی خود آشنا باشد و اجمالا

بهرتر شد، اهل ایمان و نیکان روزگار به بهره‌گیری از آن سزاوارترند، نه انسانهای فاجر و منافق و کافر.»^۱

البته این سخن بدان معنی نیست که مبلغان و روحانیون معظم، در تشریفات و تجملات، با دیگر اقشار جامعه مسابقه دهند و بجای تقویت مسائل معنوی، به رفاه و ارتقاء دنیای خود پردازند که این نقض غرض خواهد بود.

بینش سیاسی

علاوه بر شناخت زمان، بینش سیاسی یک مبلغ، او را در رسیدن به اهدافش یاری خواهد کرد. شناخت دوست و دشمن و تشخیص اغراض افراد، نیاز به بینش سیاسی دارد. سیره پیشوای ششم علیه السلام در این مورد الگوی خوبی برای ما است. ابومسلم خراسانی به امام علیه السلام پیشنهاد قیام کرد و اظهار داشت: من مردم را به دوستی اهل بیت علیهم السلام دعوت می‌کنم. کسی بهتر از شما برای حکومت نیست، اگر مایل باشید من با شما بیعت می‌کنم؛

۲. ینایع المودة، سلیمان بن ابراهیم قندوزی، نشر دارالاسوه، ج ۳، ص ۱۶۱؛ الامام جعفر الصادق علیه السلام، عبدالحلیم الجندی، ناشر، المجلس الاعلی للثئون الاسلامیة - القاهرة، ص ۷۵.

۱. همان، ج ۵، کتاب المعیشة، ح ۱.

معتزله، جبریه، مرجئه، غلات و متصوفه، برخی از آنان بودند. امام در این زمینه آنچنان دقیق بود که به شیعیان توصیه می‌کرد به جوانان و نوجوانان، احادیث اهل بیت علیهم السلام را بیاموزند تا در دام افکار آلوده آنان گرفتار نشوند.^۱

صداقت و امانتداری

از منظر امام صادق علیه السلام صداقت و امانتداری یک مبلغ، از ضروری‌ترین صفات اوست که بدون آن، ابلاغ رسالت میسر نخواهد بود. آن گرامی می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ؛^۲ خداوند عز و جل پیغمبری را مبعوث نکرده است، جز به راستگویی و امانتداری به نیکوکار و بدکار.»

امانتداری در اموال، نفوس، اعراض و نوامیس مردم و اسرار و

اعتقادات و رسومات آنان را بداند تا در صورت لزوم، تعامل مناسبی با آنان داشته باشد.

آشنایی با افکار آنان موجب می‌شود که اولاً؛ آنها را علیه خود تحریک نکند. ثانیاً؛ پاسخهای منطقی و متقن آماده نماید. ثالثاً؛ با اعتماد به نفس بیش‌تری در منطقه تبلیغ کرده و اشراف به محل تبلیغ خود داشته باشد.

در هر صورت، شناخت شرایط خاص فرهنگی باید در دستور کار مبلغان باشد تا علاوه بر تعامل متقابل، بتوانند تحرکات فرهنگی را به صورت مناسب مدیریت کنند.

حرکت و برخورد امام صادق علیه السلام در این زمینه، ترسیم‌کننده این ویژگی برای مبلغان دینی است. آن گرامی نه تنها خود، تمام تحرکات فرهنگی را زیر نظر داشت؛ حتی به یاران خود یاد داده بود که جنبشها و فعالیتهای فرهنگی عصر خود را پی‌گیری کنند و ارکان و عوامل آن را بشناسند و در موقع لازم، برخورد مناسبی با آنان داشته باشد.

۱. التهذيب، محمد بن حسن طوسی، دار الکتب

الاسلامية، ج ۸، ص ۱۱۱.

۲. الکافی، باب الصدق و أداء الأمانة، ج ۲،

ص ۱۰۴.

عیوب و مشکلات خانوادگی، برای یک مبلغ، از اساسی‌ترین خصوصیات به شمار می‌آید که جلوه‌ای از تقوای اوست و جایگاهش را در میان مردم و مخاطبان تقویت می‌کند. اگر خدای ناکرده در این زمینه لغزشی از وی صورت گیرد، تمام زحمات او و حتی سایر مبلغین هدر می‌رود.

گذشته از این، سِمَت تبلیغ، خود امانتی بس گران بها در دست مبلغ است که باید با تمام وجود از آن پاسداری کند و نام خود و مبلغان گذشته و آینده را بلند و سرفراز نگه دارد. مولایمان امام علی علیه السلام در این زمینه فرموده است: «وَ إِنْ عَمَلَكَ لَيْسَ لَكَ بِطُعْمَةٍ وَ لَكِنَّهُ فِي عُنُقِكَ أَمَانَةٌ»^۱ مطمئناً کاری که به تو سپرده شده، نه لقمه‌ای چرب، بلکه بار امانتی در گردن توست [که در پاسداری آن از هیچ کوششی فرو گذاری نکنی].»

مراقبت از خود فراموشی

مبلغان دینی جلوه‌ای از انسانهای نمونه جامعه هستند که مردم از اعمال

و رفتار آنان الگو برداری می‌کنند و می‌توانند با رفتار و کردارشان دین را تبلیغ کنند؛ از اینرو هرگز نباید در اثنای تبلیغ، دچار خود فراموشی شوند. امام صادق علیه السلام در سخنی صریح، مبلغانی را که خود را فراموش کرده‌اند، این گونه توبیخ می‌کند: «تَجِدُ الرَّجُلَ لَمَّا يُغَطِّيْ بِلَامٍ وَ لَمَّا وَ اَوْ خَطِيْبًا مِصْقَعًا وَ لَقَلْبُهُ اَشَدُّ ظُلْمَةً مِّنَ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَ تَجِدُ الرَّجُلَ لَمَّا يَسْتَطِيْعُ يُعْبِرُ عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبُهُ يَزْهَرُ كَمَا يَزْهَرُ الْمُصْبِحُ»^۲ شخصی را می‌یابی که در سخنوری، لام یا واوی خطا نمی‌کند. خطیبی است زبردست و بیانی شیوا دارد؛ ولسی دلش از شب تاریک و ظلمانی، تاریک‌تر و سیاه‌تر است. و شخصی را می‌یابی که نمی‌تواند آنچه در دل دارد به زبان آورد (بیان خوبی ندارد)؛ اما دلش [از نور ایمان مملو است و] مانند چراغ نور افشانی می‌کند.»

۲. الکافی، باب فی ظلمة قلب المنافق، ج ۲.

قیجیهایی از آتش، لبه‌های آنان را می‌بریدند. از جبرئیل پرسیدم، اینها کیستند؟ گفت: آنان خطبا و سخنرانان از اهل دنیا هستند که مردم را به نیکی دعوت می‌کردند؛ ولی خود را فراموش می‌نمودند.»

سایر سفارشات امام علیه السلام به مبلغان

برخورد منطقی با پیروان سایر ادیان، برنامه‌ریزی، تدوین منشور تبلیغ، استفاده از مناظره و گفتگوی رو در رو، فرا منطقه‌ای بودن مبلغ، توجه به فقه و آموزش احکام، اهمیت به موضوع رهبری و امامت و ترویج و احترام به سایر مبلغان، از دیگر درس‌هایی است که باید از مکتب امام صادق علیه السلام بیاموزیم و امیدواریم به عنوان یک مبلغ دینی، عامل به آموخته‌های خود باشیم.

و این کلام معروف امام ششم علیه السلام همیشه باید نصب العین مبلغان باشد که فرموده است: «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِأَعْمَالِكُمْ وَ لَا تَكُونُوا دُعَاةَ بِأَلْسِنَتِكُمْ؛^۱ مردم را با رفتارشان به سوی خدا بخوانید و تنها با زبانهایتان دعوت نکنید.»

در اینجا فرازی از حدیث معراج را هم مرور کنیم که دقیقاً در این زمینه مناسب می‌نماید. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «مَرَرْتُ لَيْلَةً أُسْرِي بِي عَلَى أَناسٍ تُقْرَضُ شِفَاهُهُمْ بِمَقَارِيضٍ مِّنْ نَّارٍ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرَيْلُ فَقَالَ هَؤُلَاءِ حُطَبَاءٌ مِّنْ أَهْلِ الدُّنْيَا مِمَّنْ كَانُوا يَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ يَنْسَوْنَ أَنْفُسَهُمْ؛^۲ در شبی که من را به معراج بردند، به گروهی برخورد کردم که مأمورین الهی با

۱. بحار الأنوار، الجامعة لدرر أخبار الأئمة

الأطهار، باب الهداية والإضلال والتوفيق، ج ۵،

ص ۱۹۸.

۲. همان، ج ۶۹، ص ۲۲۳.